

ПРИКАЗ КЊИГЕ „ЈАДАР И ОКОЛИНА У ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ”, ИВКА ВЕСЕЛИНОВИЋА

Никола Тошић Малешевић*
Министарство одбране Републике Србије,
Универзитет одбране у Београду, *Војно дело*

Јадар и околина у Првом светском рату Ивка Веселиновића, Удружење ратних добровољаца 1912–1918. њихових потомака и поштовалаца „Подриње” Лозница, Лозница, 2014, 520 стр.

Ивко Веселиновић, резервни мајор Југословенске народне армије (ЈНА) и Војске Србије (ВС), добровољац – учесник ратова за југословенско наслеђе (1991–2001) током 1991. и 1992. године (командовао је батаљоном у саставу ЈНА) и председник Удружења ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца „Подриње” Лозница у Лозници, у 2014. години објавио је књигу под називом *Јадар и околина у Првом светском рату*. Књига обрађује тему Јадра током Првог светског рата, а нарочито се бави поменутом етнографском и географском облашћу у ратној 1914. години, када је овај крај пострадао од три аустроугарске инвазије на Србију.

Током израде овог дела аутор је користио бројну литературу, као и одређене историјске изворе. Од коришћене литературе поменућемо: Андреј Митовић, *Срби у Првом светском рату*; Владимир Дедијер, *Сарајево 1914*; Саво Скоко, *Војвода Радомир Путник*; Горан Вилић, *Церска битка*; Ивко Николић, *Хроника града Лознице*; Никола Ј. Мариновић, *Војвода Вук*; Митар Ђуришић, *Битка на Дрини*; Милисав Секулић, *Дринска дивизија*; Милорад Екмечић, *Ратни циљеве Србије 1914.* и др. Од извора ту су: Фердо Шишић, *Документи о постанку Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца*; Милорад Марковић, *Ратни дневници 1912–1918*; лист *Српско Косово* бр. 10 из 1924. године; лист *Српски борац* бр. 1 од 16. августа 1924. године; Гојко Николиш, *Мемоари, корени, стабло – паветина*; Рудолф Арчибалд Рајс, *Шта сам видео и проживео у великим данима* итд.

* Аутор је спољни сарадник *Војног дела* и самостални истраживач – мастер историчар.

На почетку књиге налазе се посвета аутора, садржај дела, извод из рецензије и ауторов предговор, након којег следи главни текст књиге који има дванаест поглавља. У првом поглављу, под насловом *Европа уочи Првог светског рата*, укратко се описују прилике на европском континенту пред избијање поменутог рата. У другом поглављу, под насловом *Србија пред рат*, аутор најпре описује Први балкански рат (17. октобар 1912 – 30. мај 1913) и Други балкански рат (29. јун – 10. август 1913), а затим читаоцима представља град Лозницу и област Јадра пред избијање Првог светског рата. У трећем поглављу (*Повод за аустроугарску објаву рата Србији*) описује се Сарајевски атентат од 28. јуна 1914. године, аустроугарски ултиматум Србији од 23. јула 1914. и манифест српске владе упућен српском народу 25. јула исте године. Четврто поглавље (*Велики, Први светски рат је почео*) бави се аустроугарском објавом рата Србији 28. јула 1914, српским и аустроугарским војним снагама и њиховим распоредима пре почетка операција, српском и аустроугарском општом војном мобилизацијом, формирањем комитских добровољачких јединица у српској војсци, првим сукобима на реци Дрини, као и преласком аустроугарских снага преко Дрине и почетком борбених дејстава. Ивко Веселиновић у петом поглављу, под насловом *Церска битка*, описује цео ток ове познате битке у српској историји (која је представљала прву аустроугарску инвазију на Србију у 1914. години), заједно са губицима српске и аустроугарске војске, дневничким записима, казивањима и белешкама учесника битке (и са српске и са аустроугарске стране), као и оценама и реакцијама на искуства Церске битке.

Шесто поглавље носи назив *Друга аустроугарска офанзива – Битка на Дрини*. Аутор најпре описује другу аустроугарску инвазију на Србију у 1914. године, односно аустроугарске припреме за поновни прелазак реке Дрине, као и сам прелазак, затим распламсавање борби и жестоке битке на Мачковом камену и планини Гучево. Даље се у поглављу приказују дуготрајне рововске борбе дуж планинског венца Гучево–Борања–Јагодња–Соколске планине, повлачење српске војске ка реци Колубари услед нове аустроугарске офанзиве (трећа аустроугарска инвазија у 1914. години), победа српске војске у чувеној Колубарској бици и друго протеривање аустроугарских јединица из Србије. И у овом поглављу налазе се дневнички записи учесника борби на Гучеву и Дрини, као и оних који су касније обишли поменута бојишта (дневник Петог пука I позива, записи пуковника Драгољуба Узунмирковића, записи сликарке и болничарке – добровољке Надежде Петровић, као и записи Јаше Петковића, др Рудолфа Арчибалда Рајса, Анрија Барбиза и Џона Рида). На крају овог поглавља аутор описује живот у области Јадра (али и у целој Србији) после ослобођења Србије, након победе над аустроугарском војском у Колубарској бици крајем 1914. и епидемију пегавог тифуса и других заразних болести које су у Јадру (и целој Србији) владали од краја 1914. до половине 1915. године.

Седмо поглавље (*Нови поход на Србију*) говори о припремама Аустроугарске, Немачке и Бугарске за напад на Србију у јесен 1915. године, као и о самој офанзиви и отпору српске војске. У поглављу број осам, које носи наслов *Војни обвезници Јадра и околине у рату*, аутор књиге пише о јединицама српске војске у којима су били распоређени обвезници јадарске области – Дринска дивизија I и II позива. У поглављу даље описује борбени пут поменутих јединица (Церска битка и Битка на Дрини, борбе крајем 1915. године, повлачење преко Албаније крајем 1915. и почет-

ком 1916. године, долазак и боравак на грчком острву Крф у Јонском мору, затим пребацивање на Солунски фронт и борбе на њему (укључујући и оне на Кајмакчалану у касно лето и рану јесен 1916. и Груништу у јесен исте године)). Такође, аутор пише и о Шестом пешадијском пуку „Престолонаследник Краљевић Александар” који се налазио у саставу Дринске дивизије, командном кадру Дринске дивизије на дан 28. јун 1918. године и њеним губицима у Првом светском рату. *Јадар не заборавања страдања и злочине* наслов је деветог поглавља у којем је обрађена аустроугарска антисрпска пропаганда, поступање српске војске према противничким ратним заробљеницима и рањеницима, примери злочина над српским цивилима и ратним заробљеницима које су починиле аустроугарске снаге, масакр породице Алимпија Гаврића у селу Трбушница код Лознице¹ и позив српске владе др Рудолфу Арчибалду Рајса да истражи злочине Аустроугара у Србији. Такође, у овом поглављу наведен је цео извештај др Рајса о злочинима које је починила аустроугарска војска приликом првог упада у Србију (који се завршио српском победом у Церској бици), нарочито на подручју Јадра и околине.

У десетом поглављу (*Живот под окупацијом*) Ивко Веселиновић описује окупаторске (аустроугарске) нормe понашања у Јадру и околини, организацију власти, попис становништва и имовине спроведене у току 1916. године, увођење аустроугарског система образовања у школе, као и отпор српских комитских (герилских) чета током окупације 1915–1918. године. На крају овог поглавља аутор описује победу српске војске на Солунском фронту, ослобођење Србије од аустроугарске, немачке и бугарске окупације, ослобођење Јадра и околине од аустроугарске окупаторске власти које се збило ослобођењем Лознице, 2. новембра 1918. године, као и капитулацију Аустроугарске 4. новембра исте године.

Једанаесто поглавље (*Јадар памти добровољце у Првом светском рату*) бави се добровољцима у српској војсци током Церске битке и битке на Дрини, као и добровољцима у српској војсци уопште², док се у последњем, дванаестом поглављу (*Јадар их памти јер су жртвовали себе*) описују познати људи који су се у Првом светском рату добровољно придружили српској војсци или су на други начин доприносили српском ратном напору. Тако се дају биографије др Рудолфа Арчибалда Рајса, потпуковника Војина Поповића званог *Војвода Вук*, војводе Војислава Танкосића, болничарке Дарје Александровне Коровкине, сликарке и болничарке Надежде Петровић, војводе Љубе Јездића и борца – гуслара Петра Перуновића *Перуна*.

Иако су теме из ове књиге много пута обрађиване у разним делима и научним часописима, овај рад Ивка Веселиновића представља још један значајан подсетник на велику борбу Србије у Првом светском рату. У њој се могу наћи потресни описи страдања Јадра и околине (у ствари, целе западне Србије), нарочито на почетку Првог светског рата. Поменути описи треба да служе као опомена да се не сме заборавити сопствена историја и да свака држава и сваки народ мора имати минимум државног и националног достојанства.

¹ Момчило Гаврић, један од синова Алимпија Гаврића, имао је свега осам година када је преживео масакр своје породице. Придруживши се српској војсци постао је најмлађи српски војник који је учествовао у Првом светском рату.

² У овом поглављу приказан је историјат добровољаца у српској војсци у свим ратовима за ослобођење Србије и српског народа од почетка XIX века до Првог светског рата.

Након главног текста књиге следе поговор аутора, кратке биографије људи који су помогли у писању овог дела, информације о издавачу књиге – Удружењу ратних добровољаца 1912–1918, њихових потомака и поштовалаца из Београда и Лознице, текст химне тих удружења, белешка о аутору, хронолошки преглед догађаја 1914–1918. године значајних за Јадар и околину, списак донатора штампања књиге и разни прилози (државни грбови Краљевине Србије, Царевине Аустроугарске и Краљевине Југославије, застава Краљевине Југославије, географске и политичке карте Краљевине Србије, Краљевине Југославије, СФР Југославије, СР Југославије, државне заједнице Србија и Црна Гора и Републике Србије, фотографије ратних одликовања дељених у Првом светском рату, карте операција српске и аустроугарске војске током 1914. године, фотографија слике Милића Станковића – *Милића од Мачве* из 1994. године поводом 80 година од Церске битке, као и фотографије разних службених докумената, пропагандних плаката и новинских чланака из периода 1914–1918. године и из 20-их година 20. века). На самом крају ове публикације налази се списак литературе и извора. Књига је технички добро опремљена и садржи велики број црнобелих фотографија догађаја и људи из епохе Првог светског рата. Штампана је у 1.500 примерака, а извршни издавач је штампарија „Чивија принт” из Шапца.